

Kaikki muuttuu – arviointiko sen tavoittaa?

Hallinnon rakenteita uudistetaan ja toimintatapoja kehitetään Suomessa lähes hengästyttävällä vauhdilla. Arviointeja ja arviointitutkimuksia tehdään eri hallinnon aloilla tuhkatieheään. Arviointimetodologinen keskustelu ei ole kuitenkaan kovin vilkasta. Suomen arviointiyhdistyksen (FES) tämänvuotisen arvioinnin teemanumeron tavoitteena on virittää keskustelua arvioinnin lähestymistavoista. Metodologiseen keskusteluun innostaa myös lokakuun alussa 2012 Helsingissä järjestettävä European Evaluation Society:n (EES) konferenssi, joka haastaa pohtimaan arvioinnin roolia ja toteuttamista verkostoituneessa yhteiskunnassa. Suomalaisille arvioinnin osaajille tarjoutuu piakkoin ainutkertainen tilaisuus kansainväliseen keskusteluun alan asiantuntijoiden kesken.

Alun perin viritimme kirjoittajakutsun teemalla ”Spesialistit ja generalistit. Temaattinen ja kokoava arviointimetodologia kohtaavat”. Saimme kirjoittajakutsuun ilahduttavan runsaasti tarjouksia. Niiden perusteella huomasimme kuitenkin hankaluudet, joita yleiseen arviointimetodologiseen pohdintaan liittyy. Suomalainen hallinnon uudistaminen toteutuu lukuisin projektein, ja suurin osa tarjouksista koski erilaisten kehittämisprojektien arviointeja.

Kiehtova teema paljastui kuitenkin tarkemmalla lukemisella. Sekä artikkelitarjoukset että tähän teemanumeroon valitut tekstit käsittelivät jollain tavoin muutosta ja uudistamista. Muutosten selvittely laittaa eittämättä arvioinnin tekijät tiukoille. Miten kuvittelemme uudistumisen ja muutosten olevan mahdollisia? Miten yksilöiden ja yhteisöjen toiminta voi tuottaa tai estää muutosta? Tulisiko jäljittää muutosten lainalaisuuksia ja mekanismeja? Kannattaisiko tarkastella uudistamisen toimintaympäristöjä? Riittääkö se, että muutoksia tarkastellaan suhteessa asetettuihin tavoitteisiin? Missä määrin on aiheellista tarkastella uudistamisen prosesseja ja menettelyjä? Onko mahdollista jäljittää muutosten syitä? Miten arviointitutkijan asema määrittyy suhteessa muutosten toteuttamiseen?

Käsillä olevan teemanumeron artikkeleissa arviointimetodologiaa tarkastellaan suhteessa muutokseen ja uudistamiseen. Inga Nyholm ja Jenni Airaksinen pohtivat osuudessaan arviointitutkimuksen mahdollisuutta tavoittaa kuntahallinnon uudistamisen dynamiikkaa. He nostavat esille hallinnon uudistusten moniulotteisuuden, monitoimijaisuuden ja monitahoiset tapahtumaketjut. Nyholm ja Airaksinen osoittavat, miten valitut aineistot ja arviointimenetelmät saattavat vaikuttaa saataviin tuloksiin. He peräänkuuluttavat arvioinneilta kokonaisvaltaista otetta ja painottavat uudistusten perustelujen ja niihin liittyvien vastakkainasettelujen tarkastelua.

Vuokko Niiranen tarkastelee artikkelissaan arvioinnin asemaa kuntien päätöksenteossa. Hän selvittelee sitä, miten kuntien poliittiset päätöksentekijät ja johtavat viranhaltijat käyttävät arviointitietoa. Niirasan mukaan vaikuttavuustieto on kuntien päätöksenteossa keskeistä, mutta se ei suinkaan yksin riitä. Arviointitietoa käytetään päätöksenteon perustana ja sitä saatetaan myös hakea itse, jos tietoa ei ole muuten riittävästi.

Taina Kulmala esittelee puheenvuorossaan sitä, miten pääministeri Matti Vanhasen II hallituksen ohjelmaa arvioitiin hallituksen ja valtionhallinnon virkamiesten

yhteistyönä. Arvioinnin haasteena oli tuottaa päätöksenteon tueksi tietoa toimenpiteiden etenemisestä, mutta myös toimintaympäristöstä, jossa niitä toteutetaan. Kulmalan mukaan arviointia ja seuranta toteutettiin useissa eri vaiheissa ja sen menettelyjä muutettiin hallituskauden kuluessa. Arviointi oli hänen mukaansa sekä uutta tietoa tuottavaa ja kehittävää että tilivelvollisuusarviointia siitä, mitä tehtiin. Vaikka arvioinnin keventämiseen pyrittiin, menettelyt osoittautuivat työläiksi ja raskaiksi.

Klaus af Ursin, Elias Pekkola ja Sirpa Tapaninen nostavat esille kysymyksen arviointitutkijoiden asemasta muutoksen edistäjinä. Arvioitsijat eivät välttämättä vain dokumentoi toteutuneita muutoksia vaan he saattavat eri tavoin osallistua niiden toteuttamiseen. Kirjoittajat tarkastelevat artikkelissaan konsultatiivista arviointia. Sen tarkoituksena on tukea organisaatiota tai muuta konsultoitavaa systeemiä kehittämään toimintaansa. Artikkelissa pohditaan arvioijan asemaa konsultatiivisessa arvioinnissa vertaamalla sitä konsultin ja toimintatutkijan rooleihin.

Tiina Soininen on arvioinnin metodologisten lainalaisuuksien jäljillä realistisen arvioinnin lähtökohtiin tukeutuen. Hän käsittelee artikkelissaan kolmea arvioinnin metodologista haastetta, toimijoita, kontekstia ja muutosta. Soininen pyrkii toteuttamistaan arviointitutkimuksista koostetun meta-arvioinnin perusteella tekemään päätelmiä julkisen hallinnon uudistamisen konteksteista.

Kaikki muuttuu – arviointiko sen tavoittaa? Artikkelit osoittavat havainnollisesti hallinnon uudistamisen ja muutosten dynamiikan tavoittamisen moniselitteisyyden. Yhtä oikeaa tietä muutosten tutkimiseen ja uudistusten arviointiin ei ole olemassa. Uudistusten ja muutosten arvioinnin haasteita on kuitenkin aiheellista kartoittaa ja etsiä niihin uusia ratkaisuja. Siksi toivomme arviointimetodologiselle keskustelulle vilkasta jatkoa.

Marketta Rajavaara

Katri Vataja